

ТРИЗЕНБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 46 (500) Рік вид. XI. 24 листопада 1935 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

В неділю, 24 листопада с. р., в 14-ту річницю славної
смерти

3 5 9

старшин і козаків Армії УНР, що під Базаром 22 листопада
1921 р. геройськи полягли під кулями червоних кулеметів
за волю й незалежність України, в Українській Правос-
лавній Церкві в Парижі о 12 год. вдень одбудеться урочиста
панахида за спокій душ героїв-мучеників.

Панахиду влаштовує Управа Т-ва б. Вояків Армії УНР
у Франції і запрошує на неї все громадянство віддати шану
пам'яті полеглих.

Париж, неділя, 24 листопада 1935 року.

22 листопада минула ще одна річниця героїської смерті під Базаром 359-ти українських повстанців од куль московських чекістів. Минає ще рік, як 359 вояків пали трупом од большевицьких кулеметів під власний спів «Ще не вмерла Україна».

Скільки свідомости національної треба було мати тим героям, — імена яких записано навіки в аналах української визвольної боротьби, — щоб, умираючи, розуміти, що смертю своєю вони зчиняються до життя нації, що, оддаючи в боротьбі своє власне життя, вони як би передавали його тому вічному, що зветься Україною.

«Ще не вмерла Україна» — співали вони. І спів цей, ці слова, що завмерли тоді були од великих червоних плям козацької крові на землі, — саме тому ще сильніше відбиваються в душах тих, що zostалися, що живуть і що далі будуть боротися з іще більшим завзяттям.

Традицією вже стало, — особливо для українських вояків і молоді, — рік річно урочистими зібраннями відмічати цю сумну і разом з тим дорогу для нас річницю великої жертви для України ліпших її синів. І що далі в часі, рік за роком оддаляється від нас та кровава Базарська подія, то все виразніше в свідомості нашій виростає не лише вдячність до героїв, що загинули, й узнання за їх жертву найвищу для батьківщини; разом з тим усе більше усвідомлюється велика цінність їх жертви для справи національного визволення українського народу, як чинника, що представляє й завжди представлятиме побужуючу силу. Поки не буде досягнуто державної незалежності України, — буде це ще одним імпульсом до дальшої боротьби, після визволення — буде це вічний спогад про ті кроваві жертви, що їх наш народ складав на вітарі отчизни, і вічне нагадування про дорогу ціну, якою свободу народу здобуто.

Кров 359-ти замучених московськими катами українських вояків вічно буде промовляти до українського народу, бо кров, пролита в боротьбі за свободу, ніколи не засихає, і «кожна степова могила» в свідомості і пам'яті народній залишається, як «вічна непімщена рана».

500-те число.

Складається кожен часопис із душі й тіла: із внутрішнього змісту, що дух його виявляє, і зовнішньої форми, що світові дух той друком подає, надаючи йому плоти і крові. Коли про перший дбає редакція, з усіма співробітниками журналу, світами розкиданими, то друге припадає на друкарню. І не можна уявити собі правильного функціонування організму журнального без сталої й тісної співпраці цих двох сторін його: внутрішньої й зовнішньої — редакції й друкарні.

Недавно редакція наша справляла своє свято — десятиліття існування «Тризуба». Сьогодні з приємністю відзначаємо ми празник друкарні: вихід у світ 500-го числа. Та бо робота, що духові журналу надає тіла, що думки співробітників його, почуття, жалі, мрії й надії, ідеали редакції через друк подає його читальникам, зв'язуючи всіх прихильників в одну сім'ю і зберігаючи наші прямуювання, наше горе й нашу радість для потомних поколінь, та робота чорна, муравлина, яка літера по літері складає слово, речення, суцільне число, йде марудно й непомітно день за днем, тиждень за тижнем, рік за роком... Лише в заголовку номера міняється число, що механічно відмічає поступ життя.

І от перед нами сьогодні 500-те число «Тризуба», що виходить у тій самій друкарні, в якій вийшло і перше число: «Imprimerie de Navarre».

Хто трохи знайомий з технікою друкарської справи, хто знає ту процедуру складну, яка стоїть між моментом, коли вилася на письмі думка автора, і хвилину, коли вона дійшла нарешті у вигляді друкованого слова до адресата, процедуру, де одно за одне береться, де нема дрібного й неважного, — той зрозуміє, що воно значить — випустити п'ятисоте число тижневика.

Але нормально праця ця полегшується тим, що йде на своїй землі, що ведуть її свої люде; здебільшого часопис має свою власну друкарню, а коли й ні, то виходить у рідній атмосфері, у звичних природніх обставинах.

Отже й незнайомий з технікою друкарської справи, коли задумається над усім тим, то легко здасть собі звіт з цих труднощів, які зустрічає кожне видання, що з'являється в світ на чужині, що друкується в чужій друкарні, складається чужими людьми.

Коли ініціатор і фундатор «Тризуба» святої пам'яті Симон Петлюра розпочинав ту справу, то перед ним стояло не аби-яке утруднення: в Парижі не було української друкарні, довелося йти в сусіди. Мій вірний од самого початку «Тризуба» і найближчий товариш по праці І. Косенко оповідає трохи нижче, як спинилися ми на тій друкарні, що в ній і по сей день виходить «Тризуб», і передає першу розмову з Г. Л. Рено, що керував тоді комерційною стороною друкарні і що завжди виявляв до нашого видання прихильність, за яку ми йому щиро вдячні.

З вибору того ми й по сей день задоволені.

Коли для кожної редакції, для кожної друкарні чимало важить поява в світ 500-го номера тижневика, то нам говорить ця цифра про щось більшого, а не тільки про технічну справність, од якої залежить регулярність виходу, пристойний зовнішній вигляд журналу: модерне упорядження сучасної великої друкарні легко тому дає раду; але для довголітньої співпраці «Тризуба» і друкарні «Navarre» були не аби-які утруднення, які треба було перебороти.

Утруднення зовнішні і внутрішні. Зовнішнє — стояла на перешкоді наша мова, мова «Тризуба», чужа робітникам, що його складали, виправляли, друкували. Уявіть собі становище складача, що набірає знайомими йому черенками, до яких додано лише кілька нових, текст, якого не розуміє, який написано чужою мовою. Якої уваги від робітника за таких обставин вимагає правлення коректи, як трудно іноді доводиться вставляти щось додатково в текст, викидати частину речення, іноді в останній момент, з машини.

В журнальній роботі, що часом ведеться на коліні, коли несподівано вже з готового тексту, з уже складеної сторінки якась зміна примушує щось викинути, чи щось додати, тих поправок не завжди щастить уникнути. Оскільки труднішим і складнішим стає завдання робітника-чужинця, коли йому доводиться працювати над незвичним текстом, і в поспіху, хапаючися, — бо машина не жде, — робити виправки, що їх вимагають. Само собою, не можна при тому уникнути помилок друкарських. Та за ці роки робітники, що стоять біля праці над «Тризубом», — росіяне, вірмени, французи, поляки, грузини, — яким наша мова чужа, засвоїли її у достатній мірі.

Ім у сьї день щира подяка від редакції «Тризуба».

Складніші були утруднення — внутрішні, які могли виникнути між нами й друкарнею. Коли було одне спільне, що нас об'єднувало — це протибольшевицькі настрої, то зараз-же за тим починалося те, що нас роз'єднувало. Ми — українці, вони — білі росіяне. Ми не тільки кровно, але й ідеологічно далекі одні від одних, і по своєму кожен із нас уявляє майбутню долю і державно-політичний устрій Східньої Європи, що колись звалася Російською імперією. Те, що писалося й пишеться в «Тризубі», для них неприємлеме. Але з найбільшою приємністю можемо відмітити сьогодні, що за ці десять год нашої спільної праці на цьому ґрунті ніколи не виходило жадних непорозумінь. І це безперечно заслуга адміністрації друкарні і того тону, який вона своєму підприємству зуміла надати. Останнє ще більшої набірає ваги, коли взяти під увагу, що в тій самій друкарні поруч складаються і виходять органи не тільки різними мовами — російською, українською, польською, східніми, — але й часто один одному абсолютно ворожі.

За приймний обов'язок вважаю по-за правильністю виходу, яку я відзначив вище, відмітити тут ще акуратність праці: за весь час не траплялося, щоб щось переплуталося, не на своє місце попало; не пам'ятаю, щоб якийсь рукопис в друкарні загубився. Все завжди на своєму місці і в свій час. І тут з особливою приємністю маю я іменем своїм і своїх ближчих співробітників скласти найщирішу подя-

Фото *Безуглий*.

Дирекція друкарні «Навар»

Зліва направо: пп. С. Палашковський, Ф. Благовещенський.

ку Ф. П. Благовещенському, — душі друкарні, завжди рівному, завжди приятному, витриманому, що ніби ніколи не виходить з друкарні і через якого все йде.

Абсолютна коректність у відносинах являється характерною рисою адміністрації друкарні «Navarre», а вищесказане наказує ту коректність ще більше цінити. Але я б сказав, що по-за тією зверхньою коректністю відчуваються елементи чогось більшого, внутрішнього. З глибоким джентельменством протягом цих довгих років завжди йшов назустріч потребам нашим високо-культурний директор друкарні С. С. Палашковський. І завдяки його постійній доброзичливості легше нам було перебути не один тяжкий момент в житті нашого тижневика. Йому від нас щира подяка й сердечне признання.

Ще раз на прикінці спасибі іменем «Тризуба» дирекції, адміністрації і всьому персоналові друкарні.

Вячеслав Прокопович.

Спогад на друкарське свято.

По весні і влітку 1925 року Головний Отаман бл. пам. С. Петлюра кілька разів казав мені в розмові про те, що є думка почати видавати друкований орган, який би розпочав моральне і фізичне збирання української еміграції і проводив би ідеологію еміграції УНР, яка переживала значну кризу по невдачах 1920 року. Знаючи, що коли Головний Отаман щось надумав, він доведе те до кінця, я щоразу відповідав йому: «Скажіть тільки, і я негайно виясню всі умови і можливості що-до друку в Парижі». Але Головний Отаман все відповідає: «Не поспішайте, я вам скажу, коли буде все точно вияснено».

І дійсно, десь в середині вересня місяця 1925 року, повернувшись з заводу, порався я вдома, коли хтось застукав у двері. Одчинивши їх, побачив я перед собою Головного Отамана, який, вже входячи, дуже привітно сказав:

— Прийшов я до вас у справі, яка і вам буде приємною: щоб ви сказали, як би треба було негайно розпочати видання нашого органу?

На це я йому одповів, що оскільки я можу стати в допомозі, то я завжди був і є до його розпорядимості.

— Ну, так, — каже він, — шукайте друкарню і виясніть технічно-матеріальні умови, потім будемо хрестити нашу дитину, а далі пустимо її в світ.

Одержавши відповідні вказівки, що-до розміру, періодичности, шрифту і т. ін. взявся я шукати друкарню. Треба було перебрати друкарні, які мали кирилицю і згодилися б доповнити її відмінними українськими знаками, як рівно-ж давали б необхідну гарантію технічної справности і професійної дискретности. Треба було перебрати всі їх коректним способом, зібрати обрахунки, оглянути механічні засоби, роздивитися, що за люде там працюють. І зібравши все, — порівняти й вирішити. Обдивився я і дістав обрахунки в двох маленьких друкарнях. Підозрілі люде, мотузьяна техника, ціни сходині, але ніякої гарантії до виконання, а тим більше що-до професійної дискретности. В одній друкарні, наприклад, з більш-менш підходящими умовами, роздивляючися зразки набору, В. Прокопович звертає увагу на зміст однієї складеної шпальти: виявляється, що друкарня працює на совітську пропаганду в Парижі.

Нарешті йду до друкарні «Imprimerie de Navarre», про яку я не знав, що вона належала відомому бакінському нафтовикові Гукасову, а лише знав, що в ній друкується «Возродження». Ця обставина, коли я йшов туди за інформаціями, змушувала до певного застереження і цілком зрозумілого скепсису що-до можливости мати діло з таким підприємством. Однак мусів іти. Прийняв мене завідуючий комерційним відділом, високий з себе, гарний, суто-інтелігентського вигляду панок в пенсне; балакаємо по французьки; розказую йому, якого роду видання хочу видавати, скільки примірників, який папір і т. ін., він мені дає цифри, зразки. Ставлять мені

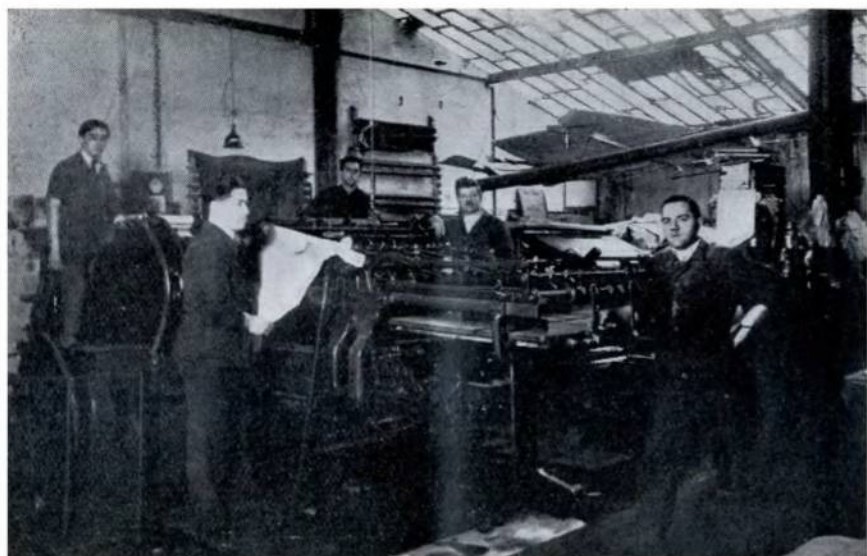

Фото Безуглий.

Машинний відділ друкарні «Навар»

Зправа наліво стоять: Mrs — Cateau, Cornel, Paulre, Vos, Gernet.

одне питання: «видання, що ви маєте на оці, не совітське? Бо такого ми взяти не можемо ні в якому разі». Це питання показує мені, що маємо діло з установою виразно протисовітською, і дає мені привід з свого боку пояснити, хто ми і чого ми хочемо. Вже все обговорили ми, як він мене раптом по-російському питає:

— А скажіть, будьте ласкаві, детепер знаходиться Симон Петлюра, мій близький приятель по Петербургу, якого я в-останнє бачив у Києві року 1918, коли приїздив з спеціальним дорученням з Кубані; моє прізвище Г. Л. Рено».

По загальному правилу в той час усі, хто знав, що Головний Отаман знаходиться в Парижі, з обережності цього не говорили незнайомим людям. Ото-ж і я йому відповів, що Головний Отаман знаходиться в Швейцарії, і що я, коли йому писатиму, то напишу про те, що зустрівся з його приятелем. Закінчивши нашу балачку, оглянув я друкарню, яка вподобалася мені своїм технічним обладнанням, одержав обрахунок на видання і подався до Головного Отамана, щоб розповісти про все на словах. Докладаючи йому про результати моїх заходів, сказав я про зустріч з паном Рено. Симон Петлюра дуже зрадів цій вістці, розказав, хто такий його знайомий, в який період життя він з ним познайомився і за яких обставин, і додав до цього, що трохи згодом йому буде дуже приємно з ним побачитися особисто. Незабаром після цього, коли з ініціатором видання, себ-

то Головним Отаманом, і його майбутнім редактором В. Прокоповичем було виявлено всі деталі видання, і нашу дитину охрещено «Триzubом», вирішено було спинитися на друкарні «Imprimerie de Navarre». На тій-же самій вулиці — rue des Gobelins — зовсім близько від друкарні, в домі ч.19 прихилила голову в одній маленькій хатині готельчика — Hôtel de la Reine Blanche — і наша редакція аж до осени 1927 року, коли перебралися ми на сучасну свою адресу.

Як може переконатися читач з першої сторінки «Триzubа», наш вибір друкарні не був невдалий. Випускає вона нам сьогодні 500-ий номер «Триzubа», що являється друкарським святом і фактом добрих людських взаємовідносин.

Недавність цих спогадів примушує мене до певної дискретности що-до їх закінчення. Скажу лише одно: біографові С. Петлори буде дуже інтересним, описуючи петербурзький період життя його, знати і про його там знайомства, які були дуже цікавими і які часто і після його смерті служили тій справі, за-для якої він оддав своє життя.

І. Косенко.

70-літній ювілей пані Лідії Шишманової-Драгоманової в Софії.

З листонаду з ініціативи болгарської секції Міжнародної Жіночої Ліги Миру й Свободи відсвятковано 70-ліття з дня народження й 50-ліття публіцистичної і громадської діяльності п. Лідії Михайлівни Шишманової-Драгоманової. З цієї нагоди спеціальний комітет, зложений з представниць рйких болгарських жіночих та українських громадських організацій, урядив академію, що відбулася о год. 10.30 в салоні «Стопанського Учїлища» в Софії. В урочистості взяли участь представники царського дому п. П. Груєв, п-на Чомакова, уповноважені міністри п. Лабуре (Франція) і п. Макса (Чехословаччина), представники наукового світу, міністерств, українських організацій, письменники, арт. ети і т. д.

Ювілейну урочистість було відкрито короткою, дуже змістовною промовою пані Катерини Каравелової, голови комітету свята, яка, підкресливши заслуги велмишановної ювілянтки, як українки, що своєю рйкоманїтною діяльністю принесла багато користі в збогаченні слов'янської культури, зокрема болгарської, привітала її в імені болгарської секції Міжнародної Жіночої Ліги Миру й Свободи.

Далі відчитано телеграфні привітання від Царя Бориса III, князів Свдодії і Надії з Євксинограду такого змісту:

«Цейєнки вашата полувїковна різнообразна дейность, въ полето на книжковния, обществения и артистически нашъ животь, азъ ви пожелавамъ штоо провиденито да ви запази здрава и бодра още дълги години, за да продължавате съ сящата енергия вашето хубаво дїло».

Від міністра просвіти генерала Радева привітав пані Л. Шишманову-Драгоманову п. Ат. Ілієв, нач. культурного відділу, що вручив ювілянтці Дамський Хрест I ст. за заслуги, яким нагородив її його Величність Царь Борис III.

Серед чисельних привітань і адрес треба відмітити такі, ректора державного університету проф. М. Аґнаптова, директора державного

Фото Безуглий.

Ател'є ручного набору друкарні «Навар»

Зліва направо стоять: пп. І. Тіль, К. Терент'єв, Ю. Ратьков-Розєнов, Ф. Тищенко, Ф. Благовсценський.

театру п. Вл. Васелієва, председниці Болгарського Жіночого Союзу пані Дмитрані Іванової, пані Д. Габе та ін. Від українців у Болгарії п. Іван Оглів прочитав адресу, підписану президією всіх українських організацій, а пані Софія Оглова і п-ні Майстрєнкова Нарія піднесли ювілятці адресу і пишні й оздоблені блакиттю кошечки жовтих хризантем, що своїм жовто-блакитнім кольором викликав правдиве захоплення й овацію присутніх.

Про життя й діяльність пані Драгоманової-Шишманової виголосила вичерпуючу доповідь п-на П. Попова, секретарка Болгарського Жіночого Союзу. Вона яскраво змалювала великі заслуги ювілятки, що своєю 50-тилітньою працею на полі літературного, громадського й артистичного життя збагатила скарби слов'янської культури, зокрема болгарської та була душею організаційного життя як болгарського, так і всеслов'янського жіноцтва.

Далі представниця організації болгарських жінок з вищою освітою привітала п. Шишманову і вручила ювілятці грамоту на свого почесного члена.

Нас, українців, особливо тішило те, що майже у всіх привітаннях та у відповіді ювілятки високодостоїнна пані Лідія Шишманова передусім фігурувала, як українка, достойна дочка великого вченого і гідного борця за волю українського страждучого народу проф. Михайла Драгоманова, дружина неменше заслуженого вченого, проф. І. Шишманова, щирого приятеля й прихильника української державності, правдивого апостола зближення українського і болгарського народів.

По заслуханні привітань зворушена до сліз ювілятка в коротких словах подякувала присутнім за оказану їй честь, виразко і з гордістю

підкресливши свою приналежність до української нації. Дуже миле враження викликала скромність ювілянтки, яку вона виявила в своєму слові:

— Я — середня собі жінка. Робила і роблю те, що може робити кожна з нас, мої любі сестри. Щаслива тим, що, як українка, зроста і виходила під впливом творчости мого покійного батька проф. М. Драгоманова, людини виняткових прикмет, та не менше цінного мого чоловіка проф. І. Шишманова...»

Непримно вразили де-які місця промови росіянки, пані Х, представниці «єдиної невіділюмої Росії»:

— Чья она? Болгары говорят — ихъ. Украинцы считают своей. Мы, русские, въ правѣ назвать нашей. А чья бъ не была, желаемъ вамъ всѣмъ благъ и много радости.

Але ювілятка сама окреслила своє національне «я». Тому претензії москвинки викликали лише здивовання. А по-за тим все творило одиу гармонійну цілість, всі тишилися і всі раділи.

На закінчення цього свята 70-ліття п. Шишманової виконано невеличку, гаїну музичну програму, в якій ласкаву участь взяли артисти державної опери, співаки й музики, як паніі Мілкова-Зололович, Р. Ковачева, Н. Ковачева, п. Ас. Найденов та ин.

Святочна академія затягнулася далеко за 12-ту годину і відбулася в дуже милій і своєрідній атмосфері, після чого міністр Макса на авті, виповненім квітами та іншими дарунками, відвіз ювілятку додому.

Увечері того-ж самого дня в салоні ресторана Балабанова, так само виповненім по береги прихильниками і представниками різних організацій, в цілком приятельській інтимній атмосфері відбувся на честь ювілятки банкет.

* * *

Народилася п. Лідія Шишманова-Драгоманова 17-го жовтня ст. 1865 року в Києві, як найстарша дочка проф. М. Драгоманова. На п'ятому році життя вліхала з батьком закордон, де прожила 3 роки. Рік в Германії, а два — в Італії (наукова командировка Мих. Драгоманова). На 8 році життя вже володіла мовами: українською, російською, німецькою, французькою і визнавалася в італійській.

Повернувшись з цієї командировки, сім'я М. Драгоманова по двох роках знову мусіла покинутися з Києвом і назавжди кинути рідний край, щоб, виїхавши закордон, працювати там для українського народу, в обороні якого Драгоманів підняв певні політичні, соціальні й культурні вимоги, домагаючися переустрою тогочасної царської Росії. При таких обставинах 16-літня Лідія Михайловна залишила Київ, де батьки її жили більше 20-ти літ. Освіту отримув в Женеві, де разом з родиною пробула більше 12 років. Тут училъся в гімназії (Ecole secondaire), вчався до приватних професорів, а пізніше поступав в університет (Faculté des lettres). Проходить повний курс порівняльної історії літератури (Edouard Rod). Вчався тако-ж на філософію (Gourd), яку дуже любить, проходить історію мистецтва, стиль і композицію, декламацію. Студіює музику (піано) в приватній консерваторії, а пізніше у проф. Рутхарта, який згодом став професором Лійницької консерваторії. Вчилася співу у мадам Сіллем, учениці відомого професора Стокгаузена. Тодішня Драгоманівна мала дуже скляний драматичний мецо-сопран. У п'ятнадцятому році життя захоплюється музикою, вичучуючи навіть партитури, співала цілі арії де-яких опер (всі партії). Голос обіймає шкалю від нижнього «ля» до горішнього «до».

Об'їздила із своїми батьками Швейцарію, Італію, Францію та інші європейські держави.

В році 1889 вийшла заміж за болгарина д-ра Івана Шишманова, професора й великого вченого, громадського й державного діяча. Будучи ще його нареченою в Женеві, перекладала й печатала деякі болгар-

Лідія Шишманова-Драгоманова.

ські оповідання в часописі *La Melusine*, а переїхавши до Софії помагала своєму чоловікові в його працях.

Тут, у Софії, в її хаті повстало перше музичне товариство, якого стала містоголовою. В її світлиці засновано тако-ж перше т-во плекання мистецтва і багато інших культурних огнищ. Щаслива і життєрадісна пані Шишманова містить в «Българському прегледі» свої цінні театральні критичні замітки й рецензії, за що тодішнє «Д-во на актьоритъ Сълза и Смѣхъ» признаєє їй місце в селоні «Славянска Беседа». Особисто бере участь у концерті з нагоди відкриття цього сальону. Пізніше співає в воєнному клубі, в царському дворці і дуже часто виступає з різних нагод і урочистостей в двірцевих салонах. На протязі двох років була співробітницею офіціозу *La Bulgarie*, даючи матеріяли з літератури, мистецтва, політики й т. д. Це було за редактора Дюрастеля в 1895-1897 роках. Пізніше стає постійною співробітницею цього органу, як рецензентка театру й музики. Писала багато в щоденниках «Миръ», «Свободно мненіе», «Българска мисль» та ин. Дописувала до українських часописів — «Діло» та ин. органів української преси, пишучи про Македонію та вільнолітні і ухи псевдоволених народів.

Видала в Парижі один том *Legendes religieuses bulgares*, публікувала багато перекладів на французьку мову болгарських романів і оповідань, як «Нова земля» — Вазова, «Въ недрата на Родопатъ» того-ж автора, «Братя» — Добри Немірова, «Харитиниятъ грѣхъ» — Каменова, багато творів Йор. Йовкова, «Софійські впечатления» д-ра Шишманова й ин.

Упорядкувала й видала друком понад 1000 сторінок мемуаристики про свого батька М. Драгоманова й І. Шишманова. Останні роки, віддана ідеалам миру, була обрана містоголовою «Ліги Миру й Свободи». Як есперантка, говорять і свобідно пише цією мовою.

Не дивлячися на свій поважній вік, відігваність од українського національного ґрунту, п. Лідія Шишманова-Драгоманова не перестає цікавитися долею України, її державністю, і, де лише може, працює

на користь своєї улюбленої батьківщини. Живе надією і твердо вірить, що скоро побачить її вільною і незалежною державою.

Відповідаючи на адресу, вручену їй українськими організаціями, високодостоїнна ювілятка написала:

«Дякую від широкого серця українській організованій еміграції за дуже дороге для мене привітання. Бажаю всією душею існувати й працювати для блага далекої нещасливої України. Бажаю побачити її скоро вільною. Слава вам і Україні. Лідія Шишманова».

Це не є лише слова. Це справжні святі почування її благородної душі. Хто ближче її знає, хто з нею здибається, той бачить, як не раз загораються її драгоманівські очі... і зливаються слізьми, коли почує, що Україну катує червона Москва, що українці вмирають з голоду.

Я не раз був свідком таких переживань. Ніколи не забуду випадку, коли Лідія Михайловна в пориві душевного обурення ще не так давно, на одному дипломатичному банкеті в Софії, демонстративно не подала руку одному большевицькому дипломатові зненавидженої Москви.

Лідія Михайловна бажає скоро побачити Україну вільною. Бажають цього всі українці та українська еміграція, яка гордиться нею і бажає їй, достойній дочці великого Драгоманова, сил і витривалости та успіху в праці.

Ми віримо, Лідіє Михайловно, що «праця єдина з неволі нас вирве», що ваші і наші надії здійсняться і що ми ще побачимо Україну вільною. Слава вам і Україні!

Я. Малинівський.]

Лист із Софії.

Велике вражіння залишилось у болгарської інтелігенції в Софії од побуту в столиці Болгарії енергійної українки п. М. Омельченкової.

За довгі роки, що я живу в Болгарії, на українське питання, навіть на українську національність в болгарських колах цивились як на щось штучне, хоч передвоєнне русофільство в Болгарії і значно зменшилось після війни.

У болгар немає стосунків з українцями, не доходять до них і відомості про те, що робиться на Україні, і тому багато ще є таких серед болгар, що думають, що Україна — це вимисел кількох професорів, головно мого батька.

Багато років я страшно страждала морально від насмішливих поглядів болгар при згадці про Україну, і одвертих насмішливих висловів, на які мої протести не мали жадного впливу. Бо я-ж дочка саме того Драгоманова, що «видумав» Україну.

Але ті самі болгаре на лекціях п. Омельченкової, в розмовах з нею побачили інтелігентну українську жінку, що виросла на рідній землі. Вона є представницею тої нової інтелігенції, про яку не можуть уже сказати, що вона знаходиться під впливом якоїсь Австрії чи що.

Щирість і патріотизм пані Омельченкової зробили на болгар сильне вражіння. Я чула дві доповіді п. Омельченкової — одну в «Слов'янському Товаристві» про слов'янську жіночу пресу, другу в болгарсь-

кій секції Жіночої Ліги Миру й Свободи про соціальну діяльність жінок.

Першу доповідь п. Омельченкова почала по-українськи, а потім перейшла на мову болгарську, якою й зробила свою доповідь. Друга доповідь зробила таке вражіння, що після неї визначні болгарські жінки поздоровляли п. Омельченкову й говорили з нею.

Для мене особисто побут п. Омельченкової в Софії був великим незабутнім празником, а її розмова з болгарами й доповіді були доброю пропагандою української справи.

Лідія Шишманова-Драгоманова.

Шматочки минулого.

III.

— Подорож до міста Миколаєва. — Черногузи. — Знов Одеса та дядько Федір. — Прорідну землю.

Але не довелося мені того-ж місяця побачити Києва. Негайно повинна була виїхати сесія нашого суду до м. Миколаєва з генералом Пулевичем на чолі. І призначено мене було захисником. Діло було якесь по хазяйських портових справах, бо до 1895 року все головне управління Чорного моря знаходилося у м. Миколаєві. І там ще залишався один екіпаж.

Їхати з Пулевичем це була одна насолода, цілу дорогу він розповідав про колишні часи чорноморської флоти, розповідав по-мистецькому, з великим суто-українським гумором.

Нам було вигідніше їхати залізницею так: Севастопіль-Синельниково-Катеринослав-Знаменка-Миколаїв.

Коли генерал спав, я з великою увагою дивився на чудові пейзажі: на степ широкий, на край веселий, на той самий, що колись «Катерина вража баба та й занапастила».

Стоючи біля вікна вагону, я думав, думав про минуле та майбутнє України, а тако-ж і про своє персональне.

Потяг біг не поспішаючи, а по станціях стояв довгенько.

Місячної ночі, здається, десь недалеко біля Олександровська пригадався мені отой самий пейзаж, що так по-мистецькому зробив його великий Куїнджі — «Українська ніч».

Можна було побачити цей малюнок на стіні у малесенькій «гостинній» майже в кожного панка або сільського батюшки.

Через десять років у Петербурзі сам Куїнджі розповів мені, що й справді малював він десь біля Олександровська етюд, а вже по тому етюду зробив невелику картину, яка зворушує серце кожного українця та розійшлася в сотнях тисячів репродукцій. Сучасні маляри дивляться на цей пейзаж з призирством, кажуть: «нема тут нія-

кої творчості», не помічаючи, що на цій картині змальовано творчість Божу.

Дунав я тако-ж про суд — людський та Бсжий. Ще не заступивши на посаду, уявляв я собі військовий морський суд дуже жорстоким та страшним, але передивившись всі діла за добу 1887-1897 побачив, що бувало їх на рік не більше, як 100 або 120, а у чорноморській флотській дивізії із Каспійським екіпажем можна було тоді числити не менше, як 10.000 матросів та старшин нам підсудних.

Не помітив я за цю добу і жадної смертельної кари, найбільш були діла по справах дисциплінарних та й ті вчинки робилися матросами, коли вони були п'яні, «як дим».... Колись один на один, казав мені генерал Пулевич:

— Не повинна моя рука, щоб колись підписав я смертного вирока...

З того моменту подобалася мені ця людина ще дужче.

Ну, а починаючи з року 1904, то вже пішли і в Севастополі діла тяжкі; на моє щастя, було мене тоді переведено до Тихого океану у Владивосток на посаду помішника прокурора, але про це розкажу далі.

Нудні бували діла по хазяйських справах у портах та іноді й на кораблях; портові урядовці, а бувало що й капітани крали великі гроші тисячами, бо морське міністерство витрачало на флот мільйони. Але обвинувачені урядовці наймали собі іноді захисників дуже знаменитих і виходили сухими з води.

Десь на великій залізничній станції генерал Пулегич прскинувся у доброму настрої, мабуть це була Знаменка. Випили там ми кави, пересіли до другого потягу і як рушили знову то почав генерал розповідати про місто Миколаїв, про колишні часи парусної флоти та про начальство. Наприклад, про головного командира адмірала Аркаса та про де-яких інших адміралів. Еже не пам'ятаю дрібниць, але зосталося у мене в голові, що син того Аркаса — генерал по адміралтейству — написав велику книгу: «Історія України» і пізніше своїм коштом її видав. І вже геть згодом ту прегарну книгу побачивши та пізніше перечитавши, зрозумів я, що в родині Аркасів чимало знали та цікавилися історією нашого народу. Той-же Аркас написав і оперу «Катерина» до твору Т. Шевченка, про існування якої багато українців, мабуть, не чули.

Росказував Пулевич і про тих колишніх капітанів, що вийшли з «корпусу флотських штурманів» у місті Николаєві. В початку 80 років 19-го століття той корпус було скасовано, але повиходило з його чимало талановитих особливою вдачею людей і трохи не половина їх була українського походження. Чимало отих старшин, чорноморців зроду, ніколи не бачили ані Петербургу, ані Москви. Одягали вони дуже широкі штани, а на «фуражці» носили великий «козирьок». Старшини, що скінчили петербурзький морський корпус (тоді «морское училище»), гивилися на штурманів із призирством, але з тих штурманів вийшов чи не найкращий адмірал Макаров.

Надалеко від міста Миколаєва коло Кінбурської коси було маленьке село, що звалось «Дідова хата». Там біля Бугського лиману була дуже добра, родюча земля, і пропливавши кілька років, деякі штурмани купували собі там ґрунти, будували невеличкі будинки, та й доживали віку... І прозивали їх чомусь «чорногузами», може тому, що жили вони коло лиману та не поспішаючи похажали по зеленій травичці, а може й тому, що мали вони білий комір та срібні «погони» на відкритому чорному сюртуці.

Несподівано Пулевич додає:

— Та й я з тих «чорногузів» — дарма, що земля була у Єлисаветградському повіті.

— Але яким чином ви опинилися у судовій інституції, хіба ви не з юридичної академії?

— Ні, там я не був...

— А я так думав, що ви тільки не носите на сюртуці юридичної ознаки.

— Ні, ні... Прикомандирували мене до військово-морського суду в Миколаєві. І я зацікавився дуже правничими справами. Потім довгенько працював як слідчий та й добився і до судді і до генеральського чину...

Це мене здивувало, бо здавався мені Пулевич самим мудрим, самим справедливим з нашого суду, і закони знав, не заглядаючи у морський судовий устав. Талановитий був суддя, психолог, суддя по охоті до цього діла. Не урядовець. Розповідав про колишніх людей у місті Миколаєві, дуже кольорово розповідав Пулевич тако-ж і про адмірала Григораша ще парусної флоти, що як повелися пароплави, то не схотів він служити на морі, бо вважав ті пароплави вже не військовою флотою, та до того Григораш тоді ще й овдовів і жив він у місті Миколаєві зовсім самотньо, як вовк у лісі. Зосталася у нього одна донька — красуня, що беріг він її, наче своє око.

До церкви адмірал Григораш ніколи не ходив і, здається, не вірував, як то кажуть, ані в Бога, ані в чорта. Типовий українець з Шевченковими вусами, чудна, стародавня та горда була та постать. Так змалював слесями того адмірала Пулевич, а далі продовжував:

— Ну, і от упала на адмірала Григораша превелика біда, занедужала його донька, занедужала на дифтерит. А за ті часи ще й не чуто було ані про які оті лікарські сироватки. І бачить адмірал, що знову підкрадається до його хати смерть, на цей раз до дорогої, єдиної дитини. Доктори не виходять, але нічого доброго подіяти не можуть. Наче під годину великого шторму бігав нещасний батько з однієї кімнати до другої, а в ідальні раптом спинився, став перед іконою, перехрестився та й у голос почав молитися:

— А Боже-ж мій милий! Боже милостивий! Я не з тих «подлецов», що без ніякого приводу докучають тобі що-ранку і що—вечера. В перший і в останній раз благаю Тебе — нехай моя донька одужає, вирятуй її...

Пулевич на хвилинку змовк, здвигнув плечима, чмихнув носом.

— І що-ж думаєте — одужала. От вам і невіряка... За наших часів люде були не такі, як зараз...

Це оповідання зробило на мене велике вражіння.

У місті Миколаєві суд не довго задержався, два чи три дні, мої підзахисні були оправдані і я випросився у генерала, щоб мені повернутися до Севастополя окремо на Одесу морем, хотілося побачити дядька Федора та згадати перші роки мого студентства.

— То ваше діло, повертайтеся, як хочете, аби за тиждень були в Севастополі, щоб Глинка не розсердився, бо там тако-ж діла призначені.

Поганеньким старим пароплавом попрямував я до Одеси, цілу ніч хлюпав він своїми колесами по воді, а на ранок вже показалося і місто та величезний здалека, наче синій, театр, де колись чув та бачив я Саксаганського, Тобілевича та Заньковецьку.

І кого-ж я зустрів в Одесі, як зійшов на берег? Кондрата Петренка, що вже давно служив там за портового стражника. Одрозу він не пізнав мене, так само з обличчя наче змінився, постаршав і на «погонах» у нього були вже дві біленькі стьожки упоперек. Я гукнув на нього:

— Гей, стражник, а йди сюди...

— Ваше високо... Борис Олександрович!..

Держучи руку «під козирьок», він підскочив до мене.

Та й радісно посміхнувся.

— Ну, бери мої речі та неси, клади на біржовика *).

Я дивився на його вже зовсім «салдатську» повагу. Невже-ж оце той Кондрат, той псюрник, що колись ми удвох з ним лазили з рушницями по Гирявському болоті?

Тільки дисципліна не дозволила нам обнятися от-тут у порту на людях.

— Ну, якже-ж там дядько Федір Федорович проживають, — запитав я.

— Та нічого, наче трохи хворіють...

— Я не надовго, так приходь же-ж до Лашинських сьогодні ввечері, як змінишся з поста...

— Так тошно, прийду, дуже радий вас побачити, — знову Кондрат посміхаючися приложив руку до «козирька».

Побачивши мене, дядько Федір аж заплакав:

— Яким чином?

— Так і так, були ми з генералом у місті Миколаєві...

Дядько з родиною вже не жив у Карантинному порту, але недалеко на Ланжероні, на дачі Росолімо.

— Ну, а як-же там наш командир Михайло, і як твоя служба?

— Добре, все добре, здається і одружитися можна.

— А з цим ділом не поспішай, от Кондрат одружився та наче вже і не той став...

Мій брат у других, Льоня, роздивлявся мого кортика та фураж-

*) Візник.

ку, він те-ж мріяв поступити на службу до моря, але ще був на першому курсі університету, а сестра Олена, та що колись так добре імітувала Заньковецьку, мріяла про театр, про сцену. А тітка двилася на мене та казала:

— У морській уніформі так наче Борис, а наче й не Борис.

Ї балакали та згадували ми минуле, здається, цілісенький день, бо це була неділя. А як zostалися ми з дядьком на самоті, то знову він заплакав. Я схилювався та й запитав:

— Що з тобою?

— Не можу я, не маю сили жити без Гирявки. Ти подумай: там у мене і будинок, і сад віковий, а я повинен отут з пройдисвітами-урядовцями возитися. До пенсії два роки zostалося. Хоч наш капітан над портом і з військової флоти, але наша інституція підлягає міністерству внутрішніх справ, і таке робиться, таке у нашому комерційному порту, що аж казати боюся...

— Що-ж саме?

— А таке, що прийде якийсь закордонний пароплав по пшеницю, а йому не дають місця підійти під елеватор, аж доки не заплатить двіста-чотириста карбованців. А я-ж числюся «ділопрізводителем». Ти-ж правник, ти-ж розумієш, що це значить? Хоч викидайся без ніякої пенсії, хоч колись всі під суд підемо. І занедужав я... Нерви в мене ні к чорту, а капітан над портом каже: коли ви такі чесні, то викидайтеся. Жінка в голос: «Не хочу я до тієї Гирявки!»

Засумував я, почувши про такі справи, і дуже, дуже стало мені жаль бідного дядька Федора.

Він продовжував:

— А у Гирявці тепер весна, та ще й яка. От-от-от бузок зацвіте, от-от соловейко защебече. З братами я розділився і zostалося мені дуже мало землі, бо взяв я на себе батьківську садибу із будинком, а доходу з неї ніякого. Ну, що робити, а тут ще дітей треба вчити. Брат Михайло, спасибі йому, зрікся своєї частини. У нього жінка багата та й сам от-от адміралом буде. Та й сина нема, а дочка Наталка на державній кошт у Смольному інституті учиться, а друга мала...

Увечері прийшов Кондрат у цивільному піджаку, але вже не приніс ані скрипки, ані бубна. Та й посидів не довго, бо треба було поспішати до жінки та до дітей.

Тяжко було мені дивитися на дядька Федора. Розважав я його і розмовами, і порадами, але побачив, що нічим йому допомогти не можу. І казав йому, як прощалися:

— Подай ти своєму капітану над портом генералу Перелешину рапорт та посвідчення лікарське про свою недугу, та тікай як скорше з родиною до Гирявки, рідна земля порадить тобі більше, ніж люде. Будеш там квітки садити і само несподівано до голови прийде, як і що робити тобі далі.

— Так воно, мабуть, і буде. Вітай-же там у Севастополі брата Михайла.

Ми гаряче розцілувалися.

За де-кільки хвилин до того менту, як мені треба було від'їзжати, дядько Федір наче трохи повеселішав. Може тому, що сказав я йому ще раз, що маю намір оженитися. Зпочатку дядько був якось неохайно добрюоче мотнув головою, а потім посміхнувся і тихо заспівав свою найулюбленішу пісню:

Та женись сілку, та беги жінку-любку,
Та цілуй її, та милуй її, як голуб голубку....

Пливучи пасажирським пароплавом, думав я про те, яку силу — наче магніт — має наша рідна земля. І ніякого прибутку з неї вже нема, і великого напруження вона потрібує, але бувають такі люде, що як одірвуться від неї, то пропав тоді на віки, хоч старий, хоч молодий...

Довелося мені раз бути захисником українця матроса, що стояв на кораблі на варті біля прапору. І покинувши свій пост уночі, поплив до берега: мав надію якось добитися до рідного села. Добився, але того-ж дня був заарештований. І зараз-же занедужав на скоротечні сухоти. Я допитував його, як слідчий, у севастопольському морському шпиталі. Жовтий, худий, він соромливо посміхався, згадуючи рідну землю. Прізвище його було Удовиченко. За тиждень і помер. Про це я мав написав оповідання, яким дуже були зацікавилися Лев Толстой та Антон Чехов.

І нарешті зосталося в мене таке вражіння, що жаден українець, якогоб не був він походження, чи дядько Федір з невеличких панків, чи хто з тих штурманів-чорногузів, чи матрос із селян, — не може добре жити в світі, як одірвати у нього надію колись повернутися до свого власного, нехай і малесенького клаптика української землі.

І легче йому в труні, здається, лежати у тій землі, ніж живим блукати по чужих землях.

Борис Лазаревський.

(Далі буде).

Україна у французькому словнику XVIII в.

Якось маючи трохи вільного часу, пішов я на прогулку по-над Сеною, розглядаючи старі книжки, гравюри й карти, яких багато можна знайти в скринях, що стоять вздовж набережної Сени, разом із старими шкільними підручниками та всяким мотлохом.

В одній з цих скринь мою увагу притягнула півшкіряна оправа, на якій напів-почорнілими золотими літерами видрукувано було «Географічний словник». Переглянув я цей словник, знайшов у ньому слово «Україна» і поспішив ту книжку набути.

На першій сторінці цієї книги старовинним шрифтом і старим

французьким правописом видруковано назву книжки, яка повністю звучить так:

Географічний Портативний Словник
чи

Опис королівств, провінцій, міст, єпископій, герцогств, графств, маркізатів, імперських міст, портів, кріпостей та інших місцевостей чотирьох частин світу, в якому зазначені королівства, провінції і країни, в яких ці місцевості знаходяться, князів, від яких вони залежать, ріки, затоки, моря, гори і т. ін., на яких вони знаходяться, їх віддалення у французьких милях, значіші міста, що знаходяться в їх околицях, із зазначенням їх географічних широкостей і довготи згідно з найліпшими мапами; облоги, які різні міста витримали, великі люде, які в тих містах народилися і т. ін., місцевості, де відбулися головні баталії.

Перекладено з англійського,
з 15-го видання Лаврентія Ечарда, а значними додатками і поправками.

паном Вожісном, шануаном з Вокулеру.

Нове видання переглянено, виправлено й доповнено географією старовини і поясненням морських та навігаційних термінів.

Видано в Парижі у Сполучених Видавців року 1783
за згодою та по призначенню короля.

Має ця книга стор. VIII+840 з двома мапами. Під словом «Україна» і «козаки» має цей словник відомості і про наш край, і навести їх тут буде цікаво, щоб показати, що знали у Франції про нас в кінці 18-го віку.

«Україна (по латині *Ucrania*) велика країна в Європі, що межує на півночі з Польщею і Московією, на сході — з Московією, на півдні — з Малою Татарією і з землею очаківських татар, на заході з Молдавією. Це одна з найліпших країн Європи; земля тут плодить все майже без обробки. Поляки називали її колись «землею меду й молока», але війни привели її до цілковитої руїни і зробили з неї майже пустелю. Належить вона полякам і москалям; ці останні посідають найбільшу її частину. Народи, що населяють її називаються «козаками» (див. це слово)».

«Козаки — народи, що заселяють землі на кордонах Польщі, Росії, Татарії й Туреччини, між Яїком і Дніпром. Вони поділяються на три частини:

1-ша. Козаки-запорізькі («*Les Cosakki-sa-Porovi*») живуть в околицях Бористена. Вони склали угоду з поляками в 1562 році, але в 1674 частина їх перейшла під панування Росії. Після того, як вони стали на бік Карла XII, короля Шведського, Петро Великий вимордував велику їх кількість після бою під Полтавою. На сьогодні вони знаходяться всі під протекторатом Росії. Їх країна називається Україною і складається з воевідств — Київського і Брацлавського. Ціле Київське належить Росії, поляки посідають всі міста Брацлавського, але сільське населення складається з козаків. Вони добре збудовані, зручні, сильні, сміливі і невтомні, але зрадливі і великі

п'яниці. Вони ісповідують греко-руську віру. Широкість 48 ст. до 51 ст. 30.

2-га. Козаки Донські...

3-тя. Козаки Яїцькі...»

Є в цій книзі й назви українських міст, як Київ, Канів, Кам'янець, Львів, Полтава, Переяслав, Брацлав, Бар і т. и., та річок, як Дніпро та Дністер.

Про Московщину словник говорить, між иншим, таке: «Росія чи Московія» поділяється на Московію Західню, Московію Східню, московську Татарію, московську Лапландію і на нові завойовання в Азії; кірм цього, Московія посідає Інгрію, Лівонію й частину Фінляндії. Говорить словник про москалів тако-ж, що вони нарешті «починають трохи цивілізуватися». Подавши відомості про Московію, автор далі зазначає, що «ім'я *Russie* дають ріжним країнам Європи», так що є ще «Білорусь», «Червона Русь (або Мала Русь), що простягається від південної межі Литви до гирла Бористена в Чорному морі і що складається з воевідств Руського чи Львівського, Белзького, Волинського, Подільського, Київського і Брацлавського».

Як видно з вищенаведеного, термін *Petite Russie* (Малоросія) так близький серцю всіх істинно-руських людей і «самоотвержених малороссіянь», термін, яким москалі хотіли довести чужинцям, нам і собі самим, що України «нѣтъ, не было і не будетъ» не мав ще в кінці 18-го віку права горожанства закордоном в тому значінні, в якому його вживали москалі, себ-то стосуочи його до цілої України, бо на 840 сторінках словника згадується його лише раз, та й то для пояснення другого терміну «Червона Русь», і відноситься лише до Галичини.

Порівнявши вищенаведені відомості про Україну з тим, що друкувалося перед війною і навіть ще досі друкується в французькому енциклопедичному словнику Ляруса, мусимо сконстатувати, що 150 років тому у Франції про Україну знали більше, ніж на передодні війни, в 1914 році, коли, завдяки нечуваним насильствам московської влади над живим українським народом і вівісекційним експериментам, доконаним над українською історією московською псевдо-наукою, — авторитет якої підтримував з середини і пропагував на зовні весь велитенський державно-поліційний апарат Російської імперії, — саме слово «Україна» робилося чимсь незрозумілим і зникало з ужитку.

Б. Лотоцький.

З життя й політики.

— Сільсько-господарська кампанія та її наслідки. — Чи є поліпшення в совітському хліборобстві? — Про Марію Демченкову.

На сторінках совітської преси за останні тижні знаходимо довгу низку статей, де рекламуються досягнення в тій галузі народнього гос-

подарства, яка аж до останнього часу давала мінімальний матеріал для виявлення урядового оптимізму. Офіційні публіцисти й економісти не можуть натішитися тими успіхами, які досягнула совітська влада в царині сільського господарства.

Схема оптимістичних гороскопів, які так старанно складає совітська преса тепер для сільського господарства, побудована на тій самій підставі, яку вже від ряду років уживають більшовики для конструювання своїх концепцій з обсягу промисловости. Оперується певними кількісними досягненнями і окремими фактами, які беруться без зв'язку з загальним комплексом продукційних відносин в даній галузі народного господарства. Розраховується на те, що читач підляже гіпнозу цифр і окремих фактів і не зможе поставити їх в той причинний зв'язок, в якому єдино вони можуть бути правдиво освітлені. Оскільки більшовики ці свої кількісні досягнення й окремі сприятливі для них факти методично й систематично в своїй пресі повторюють, раз-у-раз до них вертаються, це гіпнотизування ширшої публічної opinii, як ми знаємо, дає для них певні результати. Так вони рекламували й рекламують свої досягнення в промисловості. Цієї методи вживають вони так само, коли тепер починають оповіщати про свої колосальні успіхи в обсязі сільського господарства.

Що властиво сталося в сільському господарстві цього року, що давало б право говорити про надзвичайні успіхи совітської господарки? Цього року вперше з часів судильної колективізації жнива в ССРСР було закінчено більш-менш в нормальний час. Вчасно було переведено молотіння хлібів і в зв'язку з цим хлібозаготівлі було закінчено значно раніше, ніж попередні роки. На 10 жовтня план хлібозаготівель було виконано на 101,4 відс., на місяць раніше, ніж минулого року і на два місяці раніше, ніж 1933 року. УССРСР виконала план хлібозаготівель на півтора місяці раніше, ніж минулого року.

Ці результати теперішньої с.-г. кампанії треба вважати цілком нормальними, коли зважити ті надзвичайні зусилля, які вжила совітська влада для механізації сільського господарства. Сучасна структура колхозів, цього найбільш розповсюдженого типу с.-г. підприємств на Україні, полягає в тому, що в них переважна частина с.-г. робіт — оранка землі, збирання збіжжя, його молотіння — переводиться машинним способом; всі машини належать машинно-тракторним станціям, які за свою працю забирають певну частину збіжжя в натурі. Разом з цим переведення всіх головніших с.-г. робіт державними МТС, очевидно, полегшує для держави контроль над цілим продукційним процесом і полегшує для неї процедуру одібрання у селян збіжжя. Держава в цілях збільшення механізації сільського господарства зробила надзвичайні зусилля. Так, число моторово-тракторних станцій в УССРСР з 1. VI. 1932 по 1. VI. 1934 зросло з 445 до 775, а число тракторів в них за той самий період з 14.208 до 37.630. У зв'язку з цим зросло поступлення збіжжя від моторово-тракторних станцій з 12,7 відс. всіх хлібозаготівель по ССРСР в минулому році до 22 відс. в цьому році. Очевидно, що при таких обставинах переведення сільсько-господарської кампанії в цьому році мусіло дати більш сприятливі результати, ніж попередні роки.

Але чи можна з цих наслідків робити висновки, що сучасний сільсько-господарський устрій в УССРСР набрав ознак стабільности, що переведений совітською владою переворот в царині сільського господарства є доцільним і оправданим з народно-господарського погляду? Як на перше, так і на друге питання треба дати негативну відповідь.

Про стабілізацію теперішнього с.-г. устрою сприятливі ніби-то наслідки сьогорічної сільсько-господарської кампанії не свідчать в жадний спосіб, оскільки досягнуто їх в першу чергу шляхом збільшення питомого тягару моторово-тракторних станцій, шляхом їх дальшого механічного озброєння. Та основна суперечність, на якій побудовано колхози — суперечність між індивідуальним господарством колхозників, продукти якого можна продати по вільній ціні, і колхозним господарством, продук-

ти якого одбіраються державою в їх значній частині по завідомо втратним цінам, — лишається. Оскільки в колхозах механічна праця заступає людську, зменшується можливість заробітку для окремих колхозників, зменшуються ті вигоди, які рядовий колхозник може одержати з колхозу і суперечність між індивідуальним і колхозним господарством що-далі то зростає.

З народне-господарського погляду переведений совітською владою переворот міг би уважатися оправданим тоді, коли б було доведено, що він забезпечує розвиток сільського господарства, з одного боку, і зріст добробуту с.-г. продуцентів, з другого боку. Факти совітської дійсності не можуть довести ані одного, ані другого. Політика експериментів у сільському господарстві привела до таких з'явищ, як зменшення посівної площі по УССР за часів колективізації майже на три мільйони гектарів — з 28,9 міль. гект. по УССР в 1931 р. до 26,0 міль. гект. в 1934 р., до зменшення засівів такої основної в УССР культури, як культура цукрового буряку, на протязі двох років на 300 тис. гект. — з 1.173,8 тис. гект. в 1932 році до 821,7 тис. гект. в 1934. Не маючи можливості за браком місця ширше спійнятися на цій проблемі, наводимо лише ці дві ілюстрації, які яскраво доводять, що колхозний лад дуже мало відповідає вимогам розвитку витворчих сил у сільському господарстві. Так само не забезпечує він добробуту с.-г. продуцента. Коли б навіть припустити, що голод 1932 і 1933 років був не органічним, а випадковим з'явищем, то все-ж лишається фактом, наприклад, таке з'явище, як те, що в 1934 р., коли було повно розмов про те заможне життя, якого досягли колхозники, 60,8 відс. колхозних господарств не мали свиней, а 29,6 відс. не мали загалом жадних тварин.

Коли брати відносно в сільському господарстві УССР в цілому, сприятливі результати сьогорічної с.-г. кампанії не дають жадних даних для ставлення оптимістичних прогнозів. Загальне становище сільського господарства продовжує зоставатися загрозливим і невпевним.

* * *

Цей невпевний стан сільського господарства особливо рельєфно виділяється на ґрунті тих недотягнень, з якими не вважають можливим критися і самі совітські чинники. Свого часу ми спійняли на тому катастрофічному стані, в якому опинилося скотарство в УССР, і на тій кампанії, яку розпочали большевики для його налагодження. З часів початку цієї кампанії і відповідних постанов ЦК ВКПб минуло більше року. Про те й досі большевики не можуть похвалитися скільки-небудь помітними успіхами. Стан скотарства продовжує залишатися невпевним. В своїх згадках про нього большевики обмежуються лише загальними фразами про певні поліпшення, які тут позначаються, не подаючи для ілюстрації цього жадних ширших цифрових даних. Хай-же нам буде дозволено на підставі цього зробити висновок, що в царині скотарства все лишається без значніших змін.

Другим важним недотягненням з обсягу сільського господарства, з яким не вважають можливим критися совітські чинники, є якість того збіжжя, яке постачає совітське хліборобство. Клейнер у своїй статті «Выполнение плана хлебозаготовки» («Правда» ч. 286 з 16. X. 1935) підкреслює велику засміченість збіжжя, що поступає од хлібозаготівель, як рівно-ж і те, що в багатьох випадках постачається сирове збіжжя. Коли додати до того, що легеховування збіжжя й досі дуже часто організовано, як і попередні роки, дуже незадовольняюче, стає ясно, що збіжжя доходить до споживача в зовсім неналежному вигляді.

Система совітського хліборобства, збудована на суперечних основах, не може функціонувати без перебоїв. Поліпшення на одній її ділянці не викликають поліпшень на інших. Є це хиба, яка неминуха для кожної системи, що має механічний, а не органічний характер.

* * *

Найпоказнішим фактом усієї непевности того стану, в якому перебуває совітське хліборобство, є для нас те, що «Правда» на протязі останніх тижнів присвятила цілий ряд заміток і статей, в тому числі одну вступну, Марії Демченковій. Читач, може, не знає, хто то така Марія Демченкова, ім'я якої тепер совітська преса рекламує в цілому совітському союзі. Це колхозниця з Київщини, яка, будучи на з'їзді колхозників-ударників у Москві, пробицяла Сталінові, що вона доведе урожай буряків на своїй ділянці до 500 цен. на гект. Цю свою обцянку вона виконала і з ділянки в 2 гект. збрала більше як 1.000 цент. Характеристичність цієї розрекламованої совітською пресою події полягає в тому, що М. Демченкова досягла цієї великої урожайности, з одного боку, тим, що повторювала на своїй ділянці шарування і пропюлювання буряків більше як десять разів, що вказує на колосальну засміченість і погану підготовку землі, а з другого боку тим, що збрала шкідників, які були густо опанували її ділянку, руками за відсутністю і браком, очевидно, більш досконалих і модерних засобів боротьби з шкідниками. Ці способи, якими М. Демченкова осягнула своєї перемоги, яскраво ілюструють той оплаканий стан, в якому знаходиться совітське хліборобство. Так само характеризує стан колхозників і та нагорода, яка чекає, згідно з відомостями совітської преси, М. Демченкову. Її мають нагородити в той спосіб, що дадуть їй можливість перестати бути колхозницею й відкриють перед нею можливість одержання освіти. Їй дадуть можливість вийти з каст паріїв і білих рабів і піднестися на вищий шабель на совітській драбинці. Але щастя цього не зазнають і не можуть зазнати ті міліони, які й надалі лишаться прикованими до колхозної жатки. Невже-ж совітська преса так низько оцінює свідомість своїх співгромадян, коли вона, так широко рекламуючи історію М. Демченкової, хоче переконати, що шлях цей відкритий для кожного колхозника? Адже-ж не можна думати, що наївність совітських громадян є безмежною.

В. С.

3 преси

В числі 45 з 10 листопаду с. р. «Бюлетеню Польсько-Українського» знаходимо таку цікаву звістку, яку подав в часописі один із польських учених, повернувшись з літньої подорожі з-закордону.

«Akademja Romana» в Букарешті посідає два примігнінки Письма Святого, мовою арабською, друковані в Єгипті коштом гетьмана Мазепи. Заінтересованим подробиці може подати урядовець Академії д-р Сімонеску».

До тої звістки можемо подати такі зауваження. В українській бібліографії нема відомостей про видання Святого Письма коштом Мазепи в Єгипті, але відоме инше видання і не Святого Письма, а Євангелії тільки, зроблене заходом і коштом великого гетьмана. Це Євангелія арабською мовою, що вийшла року 1708 в Алепо в Сирії. Про неї маємо такі відомості, що їх наводять «Бібліологічні Вісти», часопис, присвячений питанням бібліографії, бібліотекознавства, бібліофілії, видавництва та друкарства (січень-березень 1924 р., в Києві, число 13, присвячене 350-роковинам українського друку 1574-1924. ст. 137):

«Нарешті можна ще зазначити одне видання, що є в Бібліотеці Київської Духовної Академії, — це «Євангеліє», надруковане

Карикатура Mad'a з «U.R.S.S. L'allié».

- Досить маєте пороху?
- Щоб воювати?
- Ні, щоб пускати в очі союзникам!

в Алепо в 1708 році ін фоліо (номер 42-62) на арабській мові, цікаве тим, що воно було видано на кошті гетьмана Івана Мазепи».

Чи не про це видання мова?

* * *

З приводу останнього декрета-закону, який забороняє прилюдну зневагу голів чужих держав та урядів і міністрів закордонних справ, що про нього ми згадували в ч. 44(498) «Тризуба», відомий паризький тижневик «Je suis partout» виливає в числі 2593 з 9. XI свої жалі в такій ущіпливій формі:

«Мій друг Літвінов.

Що-ж торкається Фінкельштейна-Валаха-Мейсра, ітакше

Літвінова — комісар закордонних справ, — то декрет з нього зразу зробив поважну особу, пана-добродія, джектемлена. З поваги перед законом більше не говоримо про визначні події з його життя, ані про славне минуле цього нового Пана, обмежимося лише нагадуванням, що він є другом («Так, мій друг Літвінов») Едуарда Ерю, що зовсім не є образою в розумінні юридичному цього слова.

Але лишається таки нам на поталу одун...

Полишимо на стороні всіх «недоторкальних», але що зостанеться нам для нашої пристрасти до образи, щоб задовольнити цю потребу одверто й без викрутасів? Отже... нам лишається Сталін.

І він нам саме до смаку.

Офіційно він є нічим, або майже нічим. Він є секретарем совітів і комітетів, але-ж секретарем, не більше.

Він є головою держави: головою держави, головою ЦК виконавчого СССР — є Калінін.

Він не є головою уряду: головою уряду, головою совіту комісарів СССР є Молотов.

Він не є міністром справ закордонних: міністром закордонних справ — комісаром для дивних справ — це Пан Літвінов, «друг, так, друг» Едуарда Ерю.

Прочитаймо декрет. Там не говориться ані про якого генерального секретаря взагалі. Отже, без сумніву, Сталін нам належить, і ми згонимо на ньому всі наші жалі і то з великою радістю. І ми не промиємо тої нагоди».

Далі йде акафіст в'їдливий «Йосифові, вбивцеві й бандитові».

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

й читальня при ній (41, rue de la Tour d'Auvergne, Paris 9)

відкрита в середу й четвер — 6-9 г., суботу — 4-8 і в неділю — 2-6.

При Бібліотеці Музей С. Петлюри

В читальні 90 органів преси — журналів, газет, бюлетенів з різних країн, де живуть українці.

Книжки видаються додому. За читання 5 фр. у місяць (за одну книгу) і 25 фр. безпеки.

Коштом читача висилаються книги тако-ж і на провінцію.

Вийшла нова книжка

Андрій Яковлів

Основи конституції Української Народньої Республіки

Видавництво «Меч», Париж 1935.

Ціна — 3 фр. Набувати в редакції «Тризуба» та у всіх його представників в інших країнах, в Бібліотеці ім. С. Петлюри (41, Rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9-е) та в Українській Книжковій Агенції в Парижі.

Ця книжка визначного українського правника являється добрим джерелом до пізнання правних основ легальности Уряду Української Народньої Республіки та важности для української справи його зараз існування.

Хроніка

3 життя укр. еміграції.

У Франції.

3 життя Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.

За місяць жовтень 1935 р. Бібліотека дістала пожертви від: 1) п. Олександра Сомка (Франція) — 20 фр., 2) п. А. Зубенка з Праги — 10 фр., замість квітів на могилу товариша свого Анастасія Савченка, 3) Аркадія Кучерявенка (Франція) — 20 фр., 4) Укр. Центр. Комітету з Варшави — 142.90 фр. (без повідомлення, від кого саме ті гроші — збірки), 5) Укр. Громада в Греноблі, збірка на лист ч. 710 — 41.50 фр., 6) укр. евангельського пастора з Станиславова п. Іларіона Шебця — 20 фр., 7) проф. І. А. Фешенка-Чопівського (Польща) — 200 фр., 8) п.-отця П. Білоня з Америки — 15 фр., 9) п. Василя Авраменка з Америки — 15 фр. і 10) від Союзу Українців - Самостійників у Канаді (Vinnipeg) — 235 фр. (збірка п. Д. С. Магальяса, секретаря СУС в Монреалі — 12.85 доларів, та п.-отця Є. Грицини, пароха укр. правосл. громади в Едмонтоні, збірка під час панахиди по бл. п. С. Петлюрі в церкві св. Івана — 5 доларів.)

Всього надійшло пожертв у жовтні місяці — 739.40 фр., а від початку року — 6649.40 фр.

За той-же час одержано пожертви книгами та іншими річми від: 1) п. Яблонського (Париж) — 11 кн., 2) п. Й. Настан'є — 26 кн. і 4 чч. журналів., 3) Т-ва Допомоги Емігрантам у Львові — 1 кн., 4) М. Клименка (Париж) — два малюнки, 5) Місії УНР у Франції — 3 кн., 6) п. М. Ковальського — (Париж) — 1 кн., 7) п. П. Йосипишина

(Париж) — 3 кн., 8) Громади в Гаврі — 7 кн., 9) В-ва «Світ Дитини» у Львові — 2 кн., 10) В-ва «Новий Час» у Львові — перший випуск Історії Українського Війська, 11) В-ва «Українська Бібліотека» у Львові — 1 кн., 12) проф. І. Фешенка-Чопівського — (Польща) — 1 кн., 13) І. Рудичева — 1 кн., 14) ген. О. Удовиченка (Париж) — 1 кн., 15) Ред. «Тризуба» — 1 кн., 16) п. І. Косенка — 1 кн.

Всім жертводавцям та прихильникам Рада Бібліотеки складає свою ширю подяку.

— Сторінка бібліофіла. З нових надбань Бібліотеки нотуємо: 1) «Тарас Бульба», сочиненіє Н. В. Гоголя. СПб. 1874». Книжка цікава тим, що передмову написано М. Костомаровим і в тексті малюнки відомого мистця В. Васнецова. 2) «Les Cosaques d'autrefois, par Prosper Merimée, 2-me édit., Paris 1865». В книжці дві монографії: про Еогдана Хмельницького (ст. 1-294) та про Стеньку Разіна (ст. 295—370). 3) «Этнографическое Обзорііе», изд. О-ва любителей естествознанія, антропологии и этнографіи при Московскомъ Университетѣ. Кн. II, 1889», де вміщено статтю В. В. Калаша: «Палій і Мазепа вь народной псезіи».

В Чехословаччині.

— «Союз Українських Журналістів і письменників на чужині» у Празі влаштував 26 жовтня с. р. в помешканні ідеальні Українського Жін. Союзу викладчіа О. Бочковського на тему «Етіопія й світ (кольорове людство та біла раса)». Докладчик з властиво йому ерудицією розповів історію пробудження кольоро-

вих мас та їх змагання позбутися опіки білої раси й освітлив перед аудиторією небезпеку не тільки європейського характеру, а, головне, небезпеку від втягнення у війну кольорових народів, які, пересвідчившись в слабості білої раси через безупинні чваги серед білих народів, підуть війною проти них і таким чином розпочнеться загальна боротьба між кольоровими й білою расами.

З. М.

В Німеччині.

— В Українському Науковому Інституті в Берліні 15 листопада с. р. відбулася доповіді українською мовою проф. О. Мицюка на тему «Капатська Україна в середні віки» (Основні риси соціально-господарчого розвитку). Вступне слово до доповіді виголосив п. С. Стефурівський, 22 листопада відбулася доповідь німецькою мовою доц. д-ра Крупницького на тему «Ідея єності України в політиці українських гетьманів».

— Спілка Українців в Німеччині влаштувала в Берліні, в Humboldt-Haus, 22 листопада с. р., доповідь німецькою мовою голови української мирової делегації в Бересті-Литовському в 1918 р. п. О. Севрюка на тему «Спогади про Берестя-Литовське».

В Литві.

— З українського життя в Литві. Останній сезон пройшов у столиці держави під знаком українського мистецтва. Державний Литовський Театр запросив на оперові виступи і концерти відомих українських артистів п. Марію Сокіл і п. Рудницького. Пані М. Сокіл, між иншим, виступала і в операх «Демон» та «Фауст». Виступи пройшли з великим успіхом.

Крім того, великим успіхом користається і місцеве, Українське Товариство аматорів сцени і пісні, що своєю культурною працею прислужується до пізнання України.

Академія у Львові в перші роковини смерти Заньковецької

В самий день перших роковин смерти нашої славної артистки Марії Заньковецької Львівська філія Союзу Українок-Емігранток влаштувала 4 жовтня с. р. академію. Звісно, ім'я нашої блискучої артистки-громадянки заслуговує на більшу пишноту величакня її незабутньої пам'яті, але... емігрантки зробили те, що було в їх силах і спроможности. Невелика розміром, але затишна селя Музичного Інституту була місцем скромного, але з добією підбраною програмою свята. Здавалося, все промовляло за тим, щоб у цей день Мала селя Музичного Інституту притягла до себе всю місцеву інтелігенцію: за не промовляло насамперед ім'я, що греміло не тільки по Україні, та й артистка гостила була свого часу й у Галичині. Делі, визначні ймення виконавців програму свята, як оперова співачка Марія Свірська, артистка Олесь Кривицька й нарешті докладчиця д-р Харія Кононенко, нова у Львові, але вже знана в журналістиці й на громадському полі людина.

Свято розпочалося доповіддю п. д-р Х. Кононенко, в якій вона змалювала М. Заньковецьку не тільки як високоталановиту артистку, але й як громадянку. Далі п. О. Кривицька відіграла монолог «Наймички». Глибокий, природний реалізм в передачі, тонка модуляція музикального, задушевного голосу артистки до глибини душі зворушили присутніх і у багатьох витиснули ширі сльози на очах. Здається, сама артистка глибоко переживала свою гру. На салі запанував урочистий, піднесений настрій і, здавалося, сама тінь божеської Заньковецької завитала в цю хвилю до скромного куточка, де вперше по її смерті складалася пошана її пам'яті, лунало прилюдно її ім'я, віддавалася честь її заслугам перед рідним театром і рідним краєм.

Дальші точки гармонізували з настроєм свята: настроєва, добре

виконана рецитація п. Гургулівни (З життя і сцени — Чернецького), гра на фортепіано молодієї тьлано-витої музикантші Лідії Дудко і нарешті, на закінчення, соло — спів п. Марії Свірської. Дзвінкий, сильний голос співачки залив саяу, заповнив душі слухачів: здавалося, артистка, перейнята урочистістю хвилі, співала з таким почуттям, як ніколи. І сая-ля нагородила її рясними оплес-ками та не хотіла відпускати.

Оця вечірка — це був поклін покійній Заньковецькій і як незабутній славні артистці, і як великій громадянці, що висо-ко тримала смолоскип рідного театру, що не зійшла з терни-стого шляху рідної сцени на під-мости імператорського росій-ського театру, куди не раз за-манювали її і де стелилися пе-ред нею великі можливості, де чекала її світова слава, почес-ті, багатство. Та всі ці спокуси вона свідомо й рішуче відкинула, обурюючися навіть газетними чутками про її перехід на росій-ську сцену.

Залишилась на ріднім полі, бо була «цілим чоловіком».

В перші роковини смерті ар-тистки емігрантки влаштували їй національні поминки. Зроблено було всі зусилля для гідного вшановання пам'яті великої люди-ни: притягнуто кращі сили до виконання програму, оповіщено в газетах, вислано окремі запро-шення визначним громадянам та культурно-освітнім товариствам; нарешті вступ за добровільними датками — все це давало надію на успіх свята. Инакше й бути не могло!

Культура громадянства, між ин-шим, виявляється в пошануванні пам'яті своїх великих людей. І не знаємо, чим пояснити малу присутність на академії в честь Заньковецької. Невже українці забули чи не знають ціни славно-го імени Заньковецької? Невже поставили свої життєві клопоти вище повинности зложити поклін артистці-героїні, що посвяти-ла всю молодість, сили, славу, талант і все своє життя для пра-ці на тяжкій перелозі рідної сце-

ничної ниви? Чи може сюди, до Галичини, не долетіла слава української артистки, яку ви-соко цінили не тільки свої, а й чу-жі, що оваційно вітали та оспі-вували її великий талант?...

За винятком Музичного Інсти-туту, що майже весь був пред-ставлений в особах дирекції і професури, та представників емі-грантських установ і невеликого гуртка видатніших громадян — публіку можна було полічити по пальцях. А де-ж жіноцтво, де преса, де молодь, та чутлива мо-лодь, що все ширю відгукується на національні свята? І не-хай би не прийшло місцеве грома-дянство, — це, ще можна було б сяк-так пояснити. Але еміграція? Ті, які, напевно, майже всі бачи-ли Марію Заньковецьку на сцені, переживали завдяки їй ви-сокі й солодкі хвглі в театрі, за-хоплюючися її чудовою грою? А може не один з них у юнаць-нім запалі не раз виносив славу артистки на руках з театру, як це бувало звичайно. І от тепер, в першу річницю її смерті, — за-були про неї!....

І боляче було за велику ар-тистку, і соромно за самих себе.

Н. Д.

У Комітеті Франс-Оріан у Парижі.

Комітет Франс-Оріан 4 груд-ня с. р. має відбути свої річні збори, після яких увечері в го-телі Контіненталь одбудеться великий балъ. В артистичній програмі під час балю будуть і українські виступи.

Бібліографія.

— U. R. S. S. — L' a l l i é e.
Dessins de Mad. Numero spécial
16-17 (68-69) de la «Documenta-
tion anticommuniste» du CILLAC»
1935. Bruxelles.

Рухливе видавництво «CILLAC» — центр міжнародній чинної бо-ротьба проти комунізму, що має своїм осідком Брюссель і вва-жає за своє завдання не тільки пропаганду прсти комунізму, але

й чинну боротьбу проти цього лиха, випустило нове видання своє, що його заголовок написано вгорі.

Нам уже доводилося і раніше привертати увагу до гострих, сильних видань цього Т-ва. Сила і цього випуску, що складається з 13-ти рисунків відомого карикатуриста Mad'a і коментаріїв до них, в удокументованості даних, які послужили темою для карикатур (їх здебільшого взято з совітської преси) і в найдзвичайно дотепних і злих карикатурах видатного майстра, який спеціалізувався на тих сюжетах.

З не аби-якою приємністю виконуємо побажання редакції видання: «розповсюджуйте відомості про наше видання». Воно на те заслуговує. Доручаємо його увазі наших читачів.

На зразок наводимо в цьому числі одну з карикатур.

С. Ч.

Лист до Редакції.

Шановний Пане Редакторе!

Прошу ласкаво вмістити на сторінках Вашого журналу вислови моєї глибокої подяки всім нашим українським установам та організаціям, а рівно-ж і поодиноким особам, що відгукнулися на моє горе й долю та помогли мені

рятуватися від тяжкої хвороби, що нищить моє, надірване працею здоров'я.

Особливо дякую товаришам по зброї і побратимам, які в самий критичний для мене мент дали мені змогу продовжувати лікування: в К р е з о - М о н ш а - л е н :—1) Гришкович Іван, 2) Козловський Петро, 3) Малявка Корній, 4) Ананченко Федір, 5) Кармалецький Семен, 6) Віль Роман, які зібрали для мене разом 375 фр.; в кол. І е н ь о — 1) Собко Тиміш, 2) Гоголь Кирило, 3) Харин Іван, кубанський козак, 4) кн. Базилія, грузин, 5) Бондаренко Федір, 6) Волошин Іван, які зібрали 225 фр., а всього з поданими вище 375 фр. — 600 франків.

Сердечно дякую!

З правдивою пошаною
Р о м а н ю к , сотн.

— З м і н а а д р е с и . «Українське Товариство Просвіти» в Загребі повідомляє, що з 1 грудня с. р. воно міняє свою адресу. Нова адреса така: «Ukrajinsko Drustvo Prosvjete». Zagreb, Raskoga — 11, IV. Jugoslavija. Ця нова адреса буде надалі і для «Української Студентської Громади» в Загребі.

Нові книжки й журнали.

— Програма викладів Українського Вільного Університету в Празі в зимовім півроці 1935-36.

— Економічний Семинар при Українському Науковому Інституті. Ч. I. Праця Семинару в 1934-35 р. Праці Українського Наукового Інституту у Варшаві. 1935. Варшава.

— Дзвони, літературно-науковий журнал. Ч. 10. 1935. Львів.

— Церква і Нарід, двотижневик, присвячений церковним і церковно-громадським справам. Ч. 17, 15 листопада 1935. Крем'янець.

— Назустріч, література, мистецтво, наука, громадське життя. Ч. 22 (46), 15 листопада 1935. Львів.

— Каресні словнік сеско-українську а українско-сеску. Кишенковий словничок чесько-український і українсько-чеський. Частина I. Словник чесько-український. Склад Петро Щербуха. 1935. Прага.

— Wschód, kwartalnik poświęcony sprawom Wschodu. Ч. 3 (19), листопад 1935. Варшава.

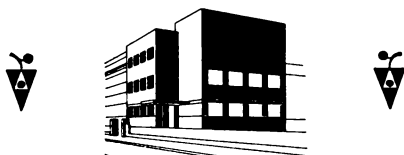
Музей Визвольної Боротьби України

будує Український Дім у Празі
й закликає всіх українців до помочі й участі
в цьому будуванні.

←←←←← УВАГА! →→→→→

МУЗЕЙ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ

ЗБІРАЄ ПОЖЕРТВИ НА

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ У ПРАЗІ

ДАЙТЕ Й ВИ СВОЮ ЦЕГЛИНУ!

ПОШЛІТЬ СКОРИШЕ ВАШУ ПОЖЕРТВУ!

ЗРОБІТЬ ЗБІРКУ У ВАШІМ ТОВА-

РИСТВІ! НЕ ВІДКЛАДАЙТЕ!

ЖЕРТВУЙТЕ ВСІ

НА УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ У ПРАЗІ

ХТО СКІЛЬКИ МОЖЕ!

ГРОШІ СЛАТИ НА АДРЕСУ ДИРЕКТОРА МУЗЕЮ:

Prof. D. Antonovych, Praha-Nusle, 245, Czechoslovakia.

←←←←← **НЕ ЗАБУВАЙТЕ!** →→→→→

Імена всіх, і тих найменших, жертводавців Музей збереже Україні в своїх пам'ятних книгах; хто-ж дасть відразу або частками 10 доларів, буде записаний в окремій пам'ятній книзі фондаторів Українського Дому; а хто дасть 25 доларів — буде записаний в золотій пам'ятній книзі добродіїв Музею Визвольної Боротьби України.

1000 цеглин коштують 10 доларів. 100 цеглин коштують 1 долар.

Звіт про всі пожертви Музей друкує й розсилає окремо. Про всі нові пожертви кожного разу оголошує часопис «Український Тиждень» у Празі. Крім того, про всі по-

жертви з різних держав буде ще окремо звіт у місцевій українській пресі кожної країни.

Українське Товариство Допомоги Інвалідам

Львів, вулиця Потоцького ч. 48.

Листопад — місяць українських інвалідів!

Кожного року звертаємося в місяці листопаді із закликом до громадянства за допомогою для наших інвалідів. І тепер знову, вже 17-ий раз, простягаємо руку в імени 2.000 інвалідів українського війська.

Мабуть саме тому, що вже 17-ий раз із черги простягаємо руку до українського громадянства, наші заклики не роблять більшого враження, не мають належного успіху. Чим далі віддаляємося від славної минувшини, чим більше ваготіє на нас тверда буденна дійсність, тим менше чутким стає українське громадянство на долю своїх інвалідів, тим більше байдужіє до своїх борців.

А доля наших інвалідів не кращає, але з кожним днем гіршає. Надходить старість, відновлюються давні рани, а українські інваліди не мають виглядів не тільки на скромне забезпечення останніх днів життя, але навіть треба боятися, що вже завтра не будуть мати шматка хліба для себе, для рідні, не зможуть заспокоїти найконечніших потреб: ліку-

вання, протез, одягу і взуття, що були герої кінчатимуть свої дні в голоді і холоді.

Тому створення можливих життєвих відносин принайменше для найтяжчих інвалідів українського війська, це неминуча konieczність. І байдужність громадянства в тій справі приносить нам сором. 120.000 золотих річно на інвалідів мусять українське громадянство зложити.

Не скидайте того обов'язку на інших. Кожний нехай від себе його виконає.

У першій мірі пригадаємо цей обов'язок товаришам по зброї, бувшим старшинам та стрільцям Української Армії, що самі перейшли воєнне лихоліття. Долю останків Української Армії кладемо на серце і тим, що — по волі, чи неволі — стояли далі від оружної борні.

Тепер ще можна показати себе не на словах, а на ділах!

У місяці листопаді прийдіть з допомогою нашому Товариству, що знесилюється, несучи поміч інвалідам. Засоби вичерпуються, збірки жертв дають ще-раз менше — забезпечення інвалідів загрожене.

Не можемо допустити до того, щоб інваліди Української Армії гинули з голоду, чи передчасно вмірвали від невількуваних ран.

На сторожі окалічилих борців за волю стоїть честь нації!

Український інвалід не даром ждатиме на вашу допомогу!

Головна Рада

Українського Товариства Допомоги Інвалідам у Львові.

Адреса Товариства: **Ukrainian Invalid's Help Association.**

L w o w , P o t o c k o h o 48. — P o l a n d .

До української еміграції в ЧСР

Міжорганізаційний Конгресовий Комітет, утворений на сходинах 22-х українських громадських організацій в ЧСР у Празі 16 травня 1935 р., звертається до тих організацій, що вже беруть участь у Комітеті, до тих організацій, що ще не приступили до Комітету, та до всіх українців-емігрантів у ЧСР з цим закликком:

В небувало тяжких умовах доводиться жити українському народові на всіх його землях; в цілм світі бачимо такі міжнародні відносини, що можуть поставити український народ перед новим історичним іспитом.

Дотеперішній досвід української боротьби за свободу показує, що наш народ для свого визволення та для охорони свого фізичного існування перед новими небезпеками може поклатися в першу чергу й головне на свої власні організовані сили. Тільки те, що збудуємо сами, власною силою, будемо твердо мати в своїх руках.

Міжорганізаційний Конгресовий Комітет є того погляду, що ніяка українська політична група не може сама виявляти й репрезентувати цілої волі й бажань українського народу; кожна група творить тільки частину волі та заступає лише частину інтересів українського народу.

Конференція українських політичних партій в грудні 1934 р. у Львові показала, що прийшов час, коли українські політично-організовані угруповання можуть і мусять солідарно зійтися на певних загальних засадах розуміння ідеалів і змагань українського народу. Ці засади такі: державна самостійність України, соборність української нації та правовий устрій майбутньої незалежної України.

На згаданій конференції політичних українських партій у Львові утворено Підготовчий Комітет для скликання Всеукраїнського Національного Конгресу. До участі у ВУНК Підготовчий Комітет вличе також нас, українських емігрантів у ЧСР. Утворений з ініціативи Підготовчого Конгресового Комітету Міжорганізаційний Комітет в ЧСР приступив до своєї роботи.

Українці! Від нашої свідомої та організованої діяльності залежить, щоб українська еміграція в ЧСР взяла належну участь у великій ділі — у Всеукраїнським Національним Конгресі. Цей Конгрес має подбати про з'єднання й зміцнення волі українського народу для оборони права й свободи нашої поневоленої нації.

Міжорганізаційний Конгресовий Комітет у ЧСР звертається до всіх українських організацій, що згоджуються з проголошеними засадами Всеукраїнського Національного Конгресу, із закликом:

1. негайно подати Комітетові повні списки членів своїх організацій;

2. Приступити до збірки конгресового датку на підставі інструкції, що разом з цим надсилається до поодиноких організацій.

В тих місцевостях ЧСР, де українські емігранти не об'єднані в будь-яких організаціях, вони можуть утворити Місцеві Комітети, скласти список емігрантів свого району й про все це повідомити Міжорганізаційний Конгресовий Комітет.

Після з'ясування загальної кількості українських емігрантів у ЧСР Міжорганізаційний Конгресовий Комітет скличе конференцію представників цих організацій в ЧСР для переведення вибору делегатів на Конгрес.

Громадяне! Час не жде. Виконаймо наш обов'язок перед народом! Вороги нашої свободи не дримають. Вони сіють по-між українськими емігрантами всякі провокаційні чутки й вигадки. Їхня ціль у тім, щоб розбити велике діло української політичної єдності, національної консолідації та всебічної організованості. Протівники нашого визволення знають, що найлегше панувати над нами, коли ми будемо одні других ненавидіти і взаємно себе поборювати. Для того вони використовують де-яких несвідомих українців, щоб внести роздоли й розбрат в українське громадянство.

Українки і Українці! Не слухаймо ворогів української визвольної ідеї! Робімо своє діло, щоб наш Український Конгрес зійшовся й сказав своє слово перед українським народом і перед цілим світом.

Міжорганізаційний Конгресовий Комітет кличе всіх громадян у ЧСР до активної праці для справи ВУНК.

Збірайте конгресовий даток і пожертви на В. У. Н. К.!

Пропагуйте ідею В. У. Н. Конгресу! Наш клич — в єдності сила!

За Міжорганізаційний Конгресовий Комітет у ЧСР президія:

Гр. Доскоц, І. Мірний, І. Паливода, П. Феденко.

Прага, 5 червня 1935 р.

Вийшла з друку цікава брошура карикатур художника Мад'а, що влучно представляє підступність совітів при заключенні франко-совітського пакту

СССР — союзник

Брошура видана Міжнародним центром активної боротьби проти комунізму в Брюсселі і, крім карикатур, має ще відповідні пояснення до них із витягів із преси. Ціна брошури 4 бельгійських франка.

Адреса видавництва: SILACC, 3, rue de Toulouse. Bruxelles (Q. L.). Belgique. Для інших країн, крім Бельгії, ціна збільшується на кошти пересилки — 0. 30 фр.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Лл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.